

Motion till riksdagen

1988/89:A204

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

Arbetskraftsutbudet

1. Brist på arbetskraft – även på längre sikt

Den svenska ekonomiska politiken har full sysselsättning som ett högt prioriterat mål. Från folkpartiets sida har vi i bl.a. de arbetsmarknadspolitiska partimotionerna betonat att vi aldrig kan acceptera att arbetslöshet används som medel för att uppnå andra mål. Bland annat har vi understrukit att den fulla sysselsättningen jämsides med en låg inflation, är av avgörande betydelse för att uppnå viktiga fördelningspolitiska mål och ökad jämställdhet mellan kvinnor och män.

Som följd av den sex år långa internationella högkonjunkturen har huvudtendensen på arbetsmarknaden varit en kraftig ökning av antalet lediga platser. Den stigande efterfrågan på arbetskraft, som var märkbar redan tidigare, har fortsatt under 1988.

Enligt AMS har antalet nyanmälda lediga platser till och med tredje kvartalet 1988 ökat med i genomsnitt 10 300 platser per månad, eller 19 procent, jämfört med 1987. Till stor del rör det platser inom den offentliga tjänstesektorn. Relativt sett ökade dock antalet nyanmälda platser mest inom industrin – med 25 procent. Enligt konjunkturinstitutet uppges ca 60 procent av industriföretagen brist på yrkesarbetare, och en tredjedel brist på andra arbetare, som det främsta hindret för produktionsökning.

Det finns tecken som tyder på att denna bristsituation kommer att fortsätta även under 1989. Länsarbetsnämndernas höstprognoser inför 1989 redovisar inga tecken på försvagning i arbetskraftsefterfrågan. På vissa håll finns dock en viss osäkerhet rörande andra halvåret 1989.

Den konjunkturrellt betingade ökade efterfrågan på arbetskraft riskerar att ytterligare förstärka de grundproblem som svensk ekonomi brottats med under lång tid. Bristen på arbetskraft driver upp löneökningstakten. Därmed försvåras lösningar på problemet med Sveriges internationellt höga nominella löneökningstakt ytterligare. När konjunkturläget förändras riskerar vi att hamna i en situation där det högre nominella löneläget medför att svensk ekonomi och svenska företag drabbas hårdare än konkurrentländerna av en nedgång i efterfrågan.

Av dessa skäl är åtgärder som stimulerar utbudet av arbetskraft mycket angelägna. I motion 1988/89:Fi 11 (med anledning av prop. 1988/89:47) har folkpartiet lagt fram en rad åtgärder vilka kan ge en omedelbar effekt både på arbetsutbudet och gentemot lönebildningsprocessen i vårt land.

Men brist på arbetskraft är inte bara ett dagsaktuellt problem i behov av

omedelbara åtgärder. Befolkningsstatistiken ger tydliga besked om att problemen kommer att vara av mer permanent karaktär. Särskilt stora tycks de bli efter år 2000.

I folkpartiets rapport "Ålderschocken" (Folkpartiet informerar, 1988:33) refereras prognoser från OECD. Inom hela OECD-området kommer antalet äldre att öka från ca 90 miljoner människor (1980) till nära 200 miljoner år 2040. En avsevärt större del av befolkningen kommer därmed att bestå av personer över 65 år.

För Sveriges del, liksom för några andra industriländer, ges ett litet "andrum" under åren fram till sekelskiftet. I Sverige beräknas andelen över 65 år fortsätta ligga omkring 17 procent, eller till och med något lägre, fram till år 2000. När det gäller de effekter på de sociala utgifterna som är beroende av åldersstrukturen beräknas dessa av OECD falla under det närmaste årtiondet – under vissa förutsättningar. Ökade kostnader för t.ex. vård och pensioner skulle uppvägas av minskade kostnader för bl.a. barnbidrag och utbildning om kostnaden per person är oförändrad. I Sverige ökar emellertid kostnaden per person eftersom allt fler får hög ATP. Just nu tycks födelsetalen dessutom stiga.

Efter år 2000 får det som populärt kallats för "ålderschocken" genomslag. Vi kommer att erfara en mycket snabb ökning av andelen äldre. Vad gäller de åldersrelaterade sociala utgifterna ökar dessa till index 119,4 år 2040 (1985=100). Pensionsutgifternas andel av nationalinkomsten kommer under perioden att ha ökat från 12,9 till 18,0 procent. Även andra uppgifter talar sitt tydliga språk: förverkligandet av de äldres rättigheter kommer att ställa ökade krav på de åldersgrupper som befinner sig i förvärvsarbete.

Den demografiska utvecklingen innebär att förutsättningarna för svensk ekonomi – och även för det svenska samhället i övrigt – förändras fundamentalt. På det sociala området kommer – som ovan påpekats – nya och större krav att ställas. Pensionssystemet kommer att utsättas för nya ansträngningar. Redan i dag kan vi konstatera att förtroendet för ATP-systemets möjligheter att uppfylla sina förpliktelser mot framtidens pensionärer är lågt hos många människor.

De problem som den demografiska utvecklingen rymmer kan sammanfattas i det statistiska begreppet beroendekvoten. Den sätter antalet "beroende", dvs. personer över 65 och under 16 år, i relation till de förvärvsarbetande och ger ett mått på den "börda" som de ekonomiskt aktiva måste bära. Beroendekvotens konstruktion gör den helt politiskt neutral och därmed användbar även vid internationella jämförelser. Den tar nämligen inte hänsyn till hur pensioner, omvårdnad av äldre, barnbidrag etc. finansieras och organiseras, bara att så måste ske. Förändringar i beroendekvoten får en stark effekt på hur mycket av nationalinkomsten som framdeles skall spenderas på utbildning, barnbidrag, hälso- och sjukvård, pensioner etc. Beroendekvoten för Sveriges del visar att dessa utgifter för den aktiva befolkningen ökar snabbt från år 2000 till 2040.

Beroendekvotens utveckling innebär en risk för framtida konflikt mellan den "aktiva" och den "passiva" befolkningens anspråk på standardökning.

Från folkpartiets sida kan vi inte acceptera att de offentliga garantierna för trygghet och omsorg skall ersättas med informella lösningar. Vi kan inte

heller acceptera lösningar som bygger på att ambitionsnivån i de sociala tjänsterna sänks genom att vi gör avkall på skicklighet och professionalism hos personalen inom t.ex. sjukvården. Att ersätta högt utbildad personal med frivilliga inom "samhällstjänsten" är ingen lösning – det skulle vara en eftergift.

Folkpartiet har länge hävdat att vi måste skapa ett ökat utrymme för personligt ansvar och idealitet i samhället. Men detta kan aldrig *ersätta* de garantier som den offentliga sektorn står för. Sociala rättigheter måste garanteras alla – oavsett resurser och personliga kontaktnät. I vår motion om den offentliga sektorn visar vi hur offentligt garanterade rättigheter kan organiseras så, att de lämnar utrymme för och stimulerar komplettering med enskilda insatser. Grundprincipen är att man via det offentliga skall fördela resurser och möjligheter till social service utan att motarbeta mångfald i de former denna service kan anta.

Framtidsbilderna härövan understryker ytterligare behovet av en snabbare ekonomisk tillväxt och åtgärder för att höja produktiviteten och effektiviteten inom både det privata näringslivet och den offentliga sektorn. Allvaret i de problem vi redan nu upplever på bägge dessa punkter understryks alltså ytterligare.

De åtgärder som vi vidtar nu för att minska dagens konjunkturbetingade arbetskraftsbrist måste följaktligen sättas in i ett långsiktigt perspektiv. Närmare bestämt handlar det om två linjer. *För det första* måste effektiviteten på arbetsmarknaden höjas. Det är av mycket stor vikt att den arbetskraft som kommer att finnas tillgänglig framöver sysselsätts rationellt. *För det andra* måste åtgärder sättas in för att se till att arbetsutbudet ökar. Även idag – med den brist vi upplever – finns grupper som ofrivilligt ställs utanför arbetsmarknaden. Den offentliga politiken måste inriktas på att bättre tillvarata dessa grupperns vilja till att ta arbeten.

Vi vill i detta sammanhang också understryka vikten av att man framöver iakttar stor försiktighet när det gäller reformer som har som sin direkta effekt att arbetsutbudet sänks. Det gäller både förändringar inom socialförsäkringsområdet (t.ex. föräldraförsäkringen och deltidspensioner) och inom arbetstids- och semesterlagstiftningen.

I denna motion presenterar vi en rad åtgärder inom olika områden i syfte att uppfylla de båda målsättningarna ovan, dvs. att öka såväl kvantitet som kvalitet. Motionens syfte är att ge en samlad bild av de åtgärder folkpartiet vill föreslå för att stimulera arbetsutbud och en rationell sysselsättning av arbetskraften.

2. Det måste lönasig att arbeta!

Sambandet mellan arbetsutbud och skatter har länge varit välkänt för gemene man. Många har hört uttalanden av typen:

"Jag har jobbat över så mycket det senaste halvåret att jag kan få ut 10 000 kronor i övertid ersättning på nästa månadslön. Jag bad att få ta ut det i ledighet istället, för 10 000 i extrainkomst smälter ju ihop till bara 3 600 när skatten är dragen. Jag tycker min tid är värd mer än så!"

... eller med det lite längre perspektivet:

"Jag har funderat på att börja studera och på att gå vidare i mitt jobb. Men när jag jämförde hur mycket mer jag skulle få i lön blev jag tveksam. Nu tjänar jag 9 000 per månad. Efter två års studier skulle min nya lön bara räcka till avbetalning på studielån och den ökade skatten. Det är faktiskt bättre för familjens ekonomi att jag fortsätter som undersköterska."

De kan handla om övertidsjobb som aldrig blir utförda, trots att de behövs, läkare som stannar hemma och målar om radhuset själva i stället för att anlita en hantverkare, eller om arbetsdagar som försvinner som kompensationsledighet, eller – som i exemplet ovan – om individer som väljer att inte förkovra sig.

Sedan några år har nationalekonomer också genomfört forskningsstudier av dessa samband mellan skatter och arbetsutbud. Storleken på effekterna varierar, men alla forskare har kommit fram till samma sak, nämligen att höga skatter på extra arbetsinsatser minskar utbudet av arbetstid och arbetskraft.

Allt fler människor upptäcker allt oftare att det inte lönar sig att göra den extraansträngning eller extra arbetsinsats som skulle leda till lite större inkomster.

Exakt hur många arbetstimmar som aldrig blir utförda, hur många utbildningar och kurser som aldrig genomförs och hur många kvittolösa affärer som sker i det tysta vet vi inte. Men vi vet att skatten äter upp extrainkomster och att skatterna påverkar människors beteenden. Marginalskatten påverkar oss även om vi är okunniga om dess exakta storlek eller betydelse. Det krävs varken att man är ekonom eller kan definiera begreppet för att inse att det blir mindre kvar av extrainkomsten och att den extra arbetsinsatsen därför lönar sig föga.

Alla seriösa bedömare av svensk ekonomi i dag inser att dessa höga marginalskatter förhindrar vissa samhällsekonomiskt goda aktiviteter och uppmuntrar vissa mindre goda beteenden. Undersköterskan som inte vidareutbildar sig till sjuksköterska, trots att hon har både fallenhet och intresse för yrket, hantverkaren som inte vill skriva kvitto och övertidsarbetaren som inte vill ha ut sina pengar utan hellre väljer fritid, representerar alla ekonomiska felallokeringar. Inte därför att de själva gör något som är irrationellt från deras egen synpunkt (även om kvittolösheten förstås är skattefusk och därmed olagligt), utan därför att förutsättningarna för deras agerande är samhällsekonomiskt felaktiga.

Ett resultat är uteblivna skattekrönor vilket försvårar möjligheterna att angripa bristerna i välfärden. Ett annat resultat är att väl kvalificerade svenskar flyttar utomlands. Ett tredje resultat är lägre tillväxt i ekonomin.

Med lägre marginalskatter skulle resurser utnyttjas bättre.

Vår strävan att sänka marginalskatten är varken originell eller ny. Tvärtom. I nästan alla västerländska länder är man i färd med att genomföra (eller har redan genomfört) sådana skattereformer, nu senast i Finland. I Sverige togs ett första viktigt steg genom skatteöverenskommelsen 1981 mellan (fp), (c) och (s). Socialdemokraterna har dock inte haft kraft att fullfölja densänkningen utan har förfuskat uppgörelsen genom att ta bort det inflationsskydd i skatteskalorna som den innehöll. Tyvärr saknas inflations-

skydd också i regeringens riktlinjer till inkomstskatteutredningen som arbetar med 1990-talets skatteomläggning. Om marginalskattesänkningar genomförs utan sådant skydd är risken stor att effekterna återigen försvinner efter några år.

Efter den förra marginalskattesänkningen märktes en viss ökning av arbetsutbudet, uttryckt som antal arbetade timmar per person, i Sverige. Den tillväxt som varit har faktiskt främst berott just på att fler arbetstimmar utförts. Produktivitetstillväxten, dvs. produktionen per timme, har däremot utvecklats mycket svagt i den svenska ekonomin. Även detta beror i hög grad på vårt irrationella skattesystem.

Det är hög tid att Sverige följer den långa raden av industriländer som under senare år genomfört kraftiga marginalskattesänkningar. Vägledande för skattereformerna i andra länder, t.ex. USA, Storbritannien, Australien, Nya Zeeland och Kanada, har varit kraftigt sänkta marginalskatter och vidgad skattebas, antingen inom ramen för ett oförändrat totalt skattetryck, eller med syftet att detta skall sänkas. I flera av de länder som genomfört sådana omläggningar av systemet har man kunnat konstatera följande:

- Arbetsutbudet ökar när marginalskatterna sänks eftersom det lönar sig bättre att arbeta.
- När människor arbetar mer tjänar de mer, varför de totala skatteintäkterna också ökar. Reformen i USA har t.ex. varit helt självfinansierande i de högsta inkomstskikten; de högsta inkomstagarna har till och med levererat in mer skatt efter reformen än före. I de "vanliga" inkomstskikten uppkommer dock visst bortfall av skatteinkomster.
- När människor arbetar mer ökar också tillväxten. Det är viktigt för att säkra pensionerna och sjukvården mot bakgrund av den ovan beskrivna utvecklingen av åldersstrukturen.
- Skattefusket och skatteplaneringen minskar. Det är inte längre lika lönsamt att lägga ned tid och energi på att finna kryphål eller att omvandla högt beskattade inkomster av visst slag till lägre beskattade inkomster av annat slag.
- Omläggningen måste ske snabbt, så att människor tydligt märker effekterna av sänkningen och man verkligen uppnår de positiva effekterna, framför allt ökad tillväxt.

Även svenska forskare har uppmärksammat skatternas påverkan på arbetsutbudet. Professor Sören Blomquist vid Stockholms universitet har i bl.a. rapport till inkomstskatteutredningen funnit att sänkningar av de allra högsta marginalskatterna leder till en mycket stor ökning av det totala arbetsutbudet. Under vissa omständigheter kan detta leda till ökade, inte minskade, intäkter för staten. Förklaringen är en rad serieeffekter som uppkommer.

- 1) Inkomstskatten sänks
- 2) Fler arbetstimmar utförs vilket ger större skatteintäkter
- 3) Människors disponibla inkomster och därmed privata konsumtion ökar
- 4) När konsumtionen ökar, ökar också momsintäkterna

5) När arbetsutbudet ökar så stiger också statens inkomster från löneskatter (de sociala avgifterna som är en andel av lönesumman).

Liknande slutsatser har de norska forskarna Olav Ljones och Steinar Ström kommit fram till. Resultaten i deras forskning (som bl.a. redovisas i bilaga 15 till 1987 års långtidsutredning) visar dels att arbetsutbudet ökar i ekonomin vid sänkta marginalskatter, dels att statens inkomster på sikt ökar efter en sådan skattesänkning.

Det totala arbetsutbudet ökar både genom att antalet arbetade timmar stiger och att antalet personer som är villiga att arbeta (mer) stiger. Störst effekt redovisar Ljones och Ström för deltidsarbetande kvinnor, som vid en inkomstökning genom sänkta marginalskatter i större utsträckning vill öka sin arbetstid.

Folkpartiet vill sänka marginalskatterna kraftigt. Alla skall få behålla minst hälften av en inkomstökning eller extrainkomst. Vi vill alltså sätta taket till 50 procents marginalskatt. De allra flesta skall ha betydligt lägre marginalskatt.

För att sänkningen skall bli bestående måste också det automatiska inflationsskyddet återinföras. Inflationen får inte smyghöja skatten.

3. Öka möjligheterna för dem som vill arbeta!

3.1 Det måste löna sig att arbeta – också för äldre!

Även många pensionärs vilja att arbeta bör tas till vara bättre än vad som f.n. är fallet. Många äldre människor har kvar såväl vilja som förmåga att arbeta efter det att de fyllt 65 och blivit pensionärer. Det är hög tid att göra pensionsåldern flexibel, inte bara på papperet utan också i verkligheten.

För dem som efter sin pensionering fortsätter att på hel- eller deltid göra arbetsinsatser inträffar en rad skatte- och bidragsmässiga obehagligheter.

Även med den förbättring som riksdagen nyligen fattade beslut om, kvarstår marginaleffekter i storleksordningen 60 procent, dvs. av en inkomstökning försvinner 60 procent på grund av ökad skatt och/eller minskade bidrag. För pensionerade rörelseidkare, t.ex. hantverkare, är marginaleffekten fortfarande drygt 90 procent på grund av den samlade effekten av ökad skatt och reducerat kommunalt bostadstillägg, KBT. Det sätter effektiva käppar i hjulen för t.ex. äldre hantverkare som vill fortsätta sin verksamhet utan att förlora bostadstillägget. Folkpartiet vill reducera avtrappningen av KBT även mot rörelseinkomst.

Självklart bör även de pensionärer som inte erhåller KBT få ett bättre utbyte av fortsatt förvärvsarbete. Vi föreslår därför att ett speciellt förvärvs-avdrag för pensionärer på 10 000 kr införs. Inkomster av tjänst och rörelse under denna nivå bör inte belastas med skatt och heller inte påverka pensioner eller andra förmåner.

3.2 Invandrarna – en resurs att sätta värde på

Den svenska historien är fylld av exempel där invandrare tillfört Sverige stora värden, dels i form av arbetskraft, dels i form av ökade internationella kontakter, bättre utblickar och berikande kultur. Denna utveckling kan vi

även se idag. Invandrare och flyktingar har vitaliserat det ekonomiska och kulturella klimatet i Sverige. Initiativkraft, småföretagaranda och uppfinningsrikedom har resulterat i att hantverksyrkena och servicenäringarna fått ett uppsving. Det är viktigt att i flyktingpolitiken och i andra sammanhang sprida insikten om denna verklighet. De tendenser vi har kunnat se bl.a. i Sjöbo att sakligt medvetande om flyktingarnas värde undanträngs av en okunnig rädsla är oroande.

I folkpartiets flyktingpolitiska motion finns en rad förslag för att underlätta och effektivisera flyktingmottagningen och för att få till stånd en humanare flyktingpolitik. I denna motion behandlar vi de frågor som rör invandrings- och flyktingpolitikens förhållande till arbetsmarknadsfrågorna.

Arbetslösheten är högre bland invandrare. Detta trots att flyktingar och invandrare ofta har både arbetslivserfarenhet och yrkeskunskaper från sitt hemland. En del har också en gedigen utbildning, ibland på universitetsnivå, bakom sig. I Sverige har vi ofta misslyckats med att ta tillvara dessa resurser vilket är till men såväl för individen som för landet. För den enskilde flyktingen eller invandraren blir resultatet besvikelse över att man uppenbarligen inte efterfrågar hans/hennes yrkeskunskaper och arbetsinsatser i Sverige. För det svenska samhället innebär detta ett slöseri med såväl mänskliga som ekonomiska resurser.

Det är hög tid att det arbete med att värdera utländska examina som pågår vid UHÄ leder till resultat. Verksamheten har pågått sedan slutet av sjuttioalet utan att man kommit fram till några påtagliga resultat. Vi vill understryka att det inte är acceptabelt att invandrade akademiker – ibland med utbildning inom yrken där det råder brist i vårt land – har mycket svårt att få en tjänst inom det offentliga på grund av att deras examina inte anses jämförbara med svenska eller bedöms som ofullständiga.

Inom AMU:s utbud av kurser bör invandrarna erbjudas påbyggnads- och kompletterande utbildning. Detta är viktigt framför allt för många unga som har tvingats avbryta sin utbildning i hemlandet eller haft en mycket kort skolgång där, liksom för dem som p.g.a. bristande svenskkunskaper m.m. inte har kunnat bygga på sin utbildning. Invandrarkvinnornas situation bör särskilt uppmärksammas ifråga om skola och vidareutbildning.

I vår motion om flyktingpolitiken föreslår vi också möjligheten för asylsökande att få tillfällig sysselsättning. Detta är förvisso inte någon åtgärd som i avgörande utsträckning påverkar arbetskraftsutbudet och vårt förslag är i första hand motiverat av humanitära skäl. Icke desto mindre kan sådant arbete i förlängningen påverka möjligheterna för de asylsökande som får stanna att få arbete. Under väntetiden är risken annars stor att de "passiviserats", vilket inte sker i samma utsträckning om de får arbeta. De blir heller inte lika bidragsberoende och de kommer in i svenska rutiner och blir förtrodda med samhälle och arbetsmarknad på ett tidigt stadium. Vidare kan sådant arbete leda till att de knyter kontakter som kan leda till permanent anställning. På så vis kan även t. ex. beredskapsarbete för asylsökande på sikt medverka till ett bättre arbetsutbud och fler flyktingar som träder in tidigare på arbetsmarknaden.

3.3 Ta vara på de handikappade!

Arbetslösheten bland handikappade är fortfarande mycket hög. Under 1986 och 1987 nådde antalet handikappade arbetssökande rekordnivåer trots den stora efterfrågan på arbetskraft. Arbetslösheten bland handikappade anses vara dubbelt så hög som bland befolkningen i övrigt. Både av allmänna skäl och mot bakgrund av arbetskraftsbristen är det viktigt att ansträngningarna intensifieras för att bereda handikappade tillträde till arbetsmarknaden. Ansvar för detta måste tas inom en rad politiska sektorer som arbetsmarknadspolitiken, arbetsmiljöpolitiken och socialpolitiken.

Mot denna bakgrund är det ytterst beklagligt att regeringen valt att ge den utredning som har att utreda de handikappades situation s. k. 0-direktiv. Från folkpartiets sida har vi länge drivit kravet att ökade resurser måste tillföras handikappolitiken. Inbland har detta skett genom att vi direkt pekat på de omprioriteringar som enligt vår mening behöver göras. Regeringen för också ett prioriteringsresonemang – men ett som vi anser vara sämre: alla förbättringar för de handikappade måste betalas av de handikappade själva! Utredningen bör i stället ges sådana direktiv, att förslag tillåts som kräver totalt utökade resurser.

Samhall bör tillföras ytterligare platser så att den höga arbetslösheten bland arbetshandikappade minskar. Ytterligare ansträngningar måste också göras för att erbjuda arbete för de personer för vilka förtidspensionering förefaller vara det mest näraliggande alternativet. Vi har i dag alltför vattentäta skott mellan de resurser som disponeras för förtidspensionering och för arbetsmarknadspolitiska insatser.

Resurser att bereda handikappade arbete är starkt begränsade. Samma begränsning finns dock inte vad det gäller resurser för förtidspensionering. I vår motion om handikappade utvecklar vi vårt krav på överföringar från socialförsäkringssektorn till arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Ett nödvändigt villkor för att de handikappade skall kunna beredas arbete i ökad utsträckning är att rehabiliteringen blir mer effektiv. Bland annat måste samordningen inom området förbättras. I vår motion om de handikappades situation utvecklas närmare de åtgärder som vi föreslår för rehabiliteringen.

3.4 Reducera frånvaron

Under de senaste åren har sjukfrånvaron ökat kraftigt. Det s. k. sjukalet har stigit från ca 18 dagar 1982 till drygt 23 år 1988. Bakom dessa genomsnitt döljer sig också stora variationer mellan olika arbetsplatser. Säkert finns det många orsaker till denna ökning, men resultatet är icke desto mindre att antalet arbetade timmar har blivit mindre än eljest. Även om man bortser från de ökade kostnader den ökande sjukfrånvaron medför för socialförsäkringssystemet är en ökande frånvaro en belastning för produktionen. Organisationerna av arbetsuppgifterna på den enskilda arbetsplatsen blir givetvis svårare om ett obestämt antal arbetstagare varje dag är frånvarande.

Enligt vissa uppgifter är en av orsakerna en ändrad praxis för sjukskrivning vid studieledighet. En annan orsak är självklart borttagandet av karensdagen, liksom införandet av den nya s k timsjukpenningen. Det finns även

strukturella förklaringar, d.v.s. arbetskraftens ålderssammansättning och den ökande andelen kvinnor i arbetskraften. Andra skäl kan hänga samman med det överhettade arbetsmarknadsläget, både så tillvida att människor blir mer benägna att sjukskriva sig när det är gott om arbetstillfällen och så tillvida att vid högt efterfrågeläge har även människor med högre "sjuklighet" anställning.

Vi anser att det är en angelägen uppgift att undersöka orsakerna till den ökande sjukfrånvaron och därefter föreslå åtgärder som stoppar ökningen och helst leder till minskad sjukfrånvaro.

4. Från lokaliseringspolitik till mobiliseringspolitik

Storstadslänen hade tredje kvartalet 1988 en relativ arbetslöshet på 1,4 procent. Samtidigt hade skogslänen en relativ arbetslöshet på 2,5 procent. Om skogslänen hade samma relativa arbetslöshet som storstadslänen så skulle det betyda en tillskott på 10 000 personer bland de sysselsatta. Även arbetskraftsdeltagandet, framför allt bland kvinnor, är högre i storstadslänen. Den del av befolkningen som f.n. inte ingår i arbetskraften utgör sålunda en arbetskraftsreserv. En ökning av arbetskraftsdeltagandet i skogslänen skulle alltså betyda tillskott av arbetskraft.

När lokaliseringspolitiken tillkom i början av 60-talet var ett av argumenten för den att understödja ett rationellare resursutnyttjande. Överhettning och bristsituationer i expansionsområden skulle åtgärdas genom att man via offentliga insatser understödde expansion i de delar av landet där outnyttjad kapacitet fanns. Detta argument för en aktiv regionalpolitik kommer att äga aktualitet även framöver i en situation med mer permanent brist på arbetskraft.

Samtidigt måste regionalpolitikens former vara andra än för tjugo år sedan. Lokaliseringspolitiken byggde på att staten genom selektiva bidragssystem skulle styra industriföretagens investeringar till de delar av landet där man upplevde problem. Den nya regionalpolitiken måste i stället ha en mobiliseringspolitisk utgångspunkt. Regional balans skall uppnås genom att understödja lokal mobilisering, enskilda initiativ och skaparanda. I folkpartiets regionalpolitiska motion utvecklas närmare riktlinjerna för en sådan politik.

Denna ansats innebär att en rad sektorer vilka inte traditionellt definierats som "regionalpolitiska" nu får relevans i detta sammanhang. Politiken måste syfta till att skapa och understödja allmänna miljöer där skapande och enskilda initiativ kan frodas. Därmed blir frågor om utbildning och forskning, kommunikationer och även kultur viktiga vid sidan om stödsystemen. Det är av mycket stor vikt att man även i de delar av landet som upplever problem kan skapa förutsättningar för god utbildning och goda kontakter med landet i övrigt jämte ett gott kulturutbud.

En central aktör i detta sammanhang är länet. Mot denna bakgrund har folkpartiet drivit på och deltagit i beslut om kraftigt höjda länsanslag, och vi vill också öka friheten att på länsnivå avgöra dessa anslags användning. När det gäller de centralt givna stöden förespråkar vi en politik där dessa ges mer generell inriktning.

5. En effektiv arbetsmarknad

Mot. 1988/89
A204

Den tidsperiod vi här diskuterar kommer med all sannolikhet att präglas av en snabb teknisk utveckling. Redan idag har informationstekniken genomgått en utveckling som mycket väl kan karakteriseras som en "revolution". Det finns inget som tyder på att takten i utvecklingen kommer att avstanna. Även inom andra områden – som biotekniken – kan en mycket snabb utveckling väntas.

Sett i perspektiv av den demografiska utveckling vi relaterat i det ovanstående kan flera slutsatser dras rörande den tekniska utvecklingens roll. För det första understryks det felaktiga i en politik som bygger på en negativ inställning till ny teknik och därmed en negativ inställning till fortsatt ekonomisk omvandling och utveckling. Den nya tekniken innebär att produktiviteten i arbetet kan öka, vilket är ett nödvändigt villkor för att vi skall klara en situation med minskade årskullar i de aktiva åldrarna. Vissa ser den tekniska utvecklingen som ett hot mot sysselsättningspolitiska mål. Denna syn vilar redan idag på bräcklig grund – och kommer i än högre grad att göra det i morgon.

En snabb teknisk utveckling kan leda till arbetslöshet på kort sikt. Det är vanligen lätt att peka ut de existerande arbetstillfällena som försvinner genom t.ex. datorisering. Samma utveckling medför dock att nya arbetstillfällen också skapas. Ökade krav kommer därför att ställas på en politik som snabbt kan lösa anpassningsproblem och som kan underlätta rörlighet på arbetsmarknaden. Den tid som människor befinner sig utan arbete måste minimeras. Detta blir än viktigare i en framtid då andelen av befolkningen i aktiv ålder är mindre än i dag.

En effektiv förmedling bör leda till att behovet av andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder minskar. Under senare år har AMS genomfört ett förnyelsearbete. Målstyrning har ersatt detaljregiering. AMS skall som man uttrycker det "gå från att vara myndighet till att vara serviceföretag". Viktiga beståndsdelar i detta arbete är bland annat en ökad satsning på långsiktiga åtgärder, tillgänglighet, resultatuppföljning och öppenhet för lokala initiativ. Satsningen på långsiktiga åtgärder innebär en ökad betoning på insatser för näringslivet.

Genom att skapa en relation till företagen på orten hoppas man uppnå ett mera effektivt förmedlingsarbete och en förbättrad service för både företag och arbetssökande. Detta närmande till näringslivet skall baseras på en förmåga hos arbetsförmedlingarna att påta sig rekryteringsuppdrag och ge en god rekryteringsservice till företagen. En ökad anpassning efter de lokala förhållandena är en förutsättning för detta arbete.

Förändringen av AMS arbete utgör ett steg i riktning mot en sådan lokal anpassning. Det är mycket positivt att ansvar delegeras till lokal nivå och att arbetsförmedlingarna själva får ta ställning till de önskemål om service som finns på orten. Detta får dock inte innebära att arbetsförmedlingen tar över uppgifter som åligger företagen och inte heller att förmedlingarna förlorar insikten att deras främsta uppgift är att hjälpa människor utan arbete att hitta ett sådant. Förändringen innebär också rationaliseringsmöjligheter inom AMS. Vår bedömning är att detta arbete bör kunna fortsätta bl.a. genom ökat teknikutnyttjande.

En väl skött statlig arbetsförmedling, med starka lokala enheter, måste vara den stabila grunden för förmedling av jobb och för att ta hand om stödåtgärder som behöver finnas. Enligt vår mening skulle det dock vara en fördel om vissa arbetsuppgifter kan utföras av förmedlingar knutna till yrkesområden med speciella behov. En ökad mångfald inom förmedlingsområdet skulle ytterligare stärka den flexibilitet och anpassbarhet som utgör en förutsättning för en effektivare arbetsmarknad.

Detta krav på mångfald inom arbetsförmedlingsområdet innebär inte att vi gör avkall på kraven på en effektiv offentlig arbetsförmedling. De offentliga förmedlingarna bör tillhandahålla en god service över hela arbetsmarknaden. Därför behövs kännedom om alla lediga platser för extern rekrytering och ett väl utbyggt kontorsnät med god teknisk utrustning.

När en sådan service finns tillgänglig för alla utan avgift kan det finnas klara fördelar med privata förmedlingar som komplement. Det skulle förmodligen förbättra servicen till såväl arbetssökande som arbetsgivare och innebära en stimulerande utmaning för de offentliga förmedlingarna. Argumenten för ökad mångfald inom den offentliga sektorn är relevanta även för detta område: valfriheten ökar för den enskilde samtidigt som möjligheterna ökar för de anställda att få utlopp för sin kreativitet. Vi vill därför upprepa det krav vi framfört i andra sammanhang på att tillåta mer än en form av arbetsförmedling.

Huvudinriktningen inom arbetsmarknadspolitiken måste även framöver vara den s.k. arbetslinjen. Den långsiktiga situationen vad gäller arbetskraftsutbudet är ingen orsak att ompröva denna ståndpunkt – tvärtom blir den ännu mer relevant.

Det skydd som erbjuds dem som trots denna politik drabbas av ofrivillig arbetslöshet är inte tillfredsställande. Den omfattar inte alla. Det finns därför starka skäl för att införa en allmän arbetslöshetsförsäkring. En sådan bör i princip omfatta alla i åldern 18–65 år som står till arbetsmarknadens förfogande. Ersättningen bör utgå till alla såväl löntagare som företagare. Ett sådant generellt system skulle enligt vår mening sannolikt medverka till en effektivare arbetsmarknad. Vetskapen att man omfattas av ett likformigt, generellt skydd mot arbetslöshet skulle sannolikt minska eventuellt motstånd mot rörlighet. Regeringen bör utarbeta ett förslag i enlighet med vad som här anförs.

När regeringen under riksdagsåret 1986/87 slopade starthjälpen försvann en stödform vars syfte var att underlätta rörlighet på arbetsmarknaden. Folkpartiet motsatte sig förslaget. Det är bra att de nu återkommit, om än med benämningen merkostnadsbidrag.

6. En öppnare arbetsmarknad

I dag är attityderna till internationell rörlighet av arbetskraft hårda. Företag som saknar personal får i regel inte tillstånd av länsarbetsnämnderna att anställa utländska medborgare som inte redan bor i Sverige – inte ens om de sökt med ljus och lykta efter människor med den rätta kompetensen i Sverige. Vi anser att denna attityd från myndigheterna måste mjukas upp. Det kan inte vara rimligt att konsekvent hindra företag från att rekrytera

arbetskraft utifrån om den omöjligtvis finns att få i Sverige.

Inom EG:s tolv medlemsländer pågår nu en intensiv utveckling för att förverkliga den inre marknaden. Fri rörlighet över gränserna skall även arbetskraften få. Folkpartiet anser att vi måste få ett nära samarbete och en långtgående integration med EG-marknaden. Den ambitionen måste innebära att vi också är öppna för att tillåta arbetskraftsrörlighet mellan Sverige och EG. Redan idag arbetar många svenskar ute i Europa, i företag och i internationella organisationer. Ytterligare många, kanske framförallt unga människor, ser nya möjligheter i en internationaliserad värld med öppnare gränser. Det är inte självklart att öppnare gränser mot EG-länderna skulle innebära en nettoinvandring till Sverige. Det kan mycket väl bli så, åtminstone inom vissa specialiteter och kompetensområden, att flödet kommer att gå ut från Sverige. Exempel finns redan på hur de svenska inkomstskatterna försvårar forskningssamarbete med andra länder: utländska gästforskare har beviljats undantag från våra höga marginalsatser. I det ålderschocksperspektiv som vi inledningsvis skisserade är det därför av största vikt att vi från svensk sida arbetar för en stor öppenhet i båda riktningarna.

7. En god arbetsmiljö

Argumenten för att lägga stor vikt vid att arbetsmiljöerna skall vara goda är flera. Inte sällan är det så att de föreningar vi kan notera utanför arbetsplatsernas väggar finns i koncentrerad form innanför dessa väggar. På allmänna grunder är det oacceptabelt med arbetsmiljöer vilka skadar arbetstagarerna eller sliter ut dem i förtid.

Ibland brukar det hävdas att det finns en oöverstiglig konflikt mellan lönsamhetskrav och arbetsmiljökrav. Som allmän karakteristik av förhållandena inom arbetsmiljöpolitiken är detta felaktigt. En god arbetsmiljö är också ett sätt att hushålla med personalen; en minskad personalomsättning och sjukfrånvaro kan medföra viktiga positiva effekter på ett företags lönsamhet. I tider av brist på arbetskraft utgör en god arbetsmiljö även en viktig faktor för att underlätta rekrytering.

Det finns flera kopplingar mellan arbetsmiljöpolitiken och det framtidsperspektiv vad gäller arbetskraftsutbudet som denna motion utgår från. Dels finns de ovan nämnda synpunkterna om relationen mellan god arbetsmiljö och t.ex. minskad sjukfrånvaro. Dels kommer arbetsmiljöpolitiken att ställas inför särskilda krav i en tid när en allt större andel av arbetskraften befinner sig i högre åldrar. Det är inte omöjligt att den ökning av belastningsskadorna vi redan kan notera bl.a. beror på att de stora ålderskullar som är födda på 40-talet nu börjar nå åldrar där förslitningsskador börjar göra sig påminda. De åldersrelaterade arbetsmiljöskadorna kan sålunda bli mer märkbara framöver.

Vi har självklart ingenting emot att regeringen beslutat tillsätta en kommission med uppgift att bl.a. inventera den aktuella situationen vad gäller arbetsmiljöns utveckling. Vi förutsätter dock att kommissionen inte endast skall studera de 400 000 farligaste arbetsplatserna. Av ännu större vikt är att man har en bred ansats, där förhållanden och utvecklingstrender

inom området som helhet studeras. Kommissionen bör också studera vilka problem som kan uppstå inom arbetsmiljön på längre sikt, bland annat mot bakgrund av den demografiska utgångspunkt vi diskuterat i det ovanstående.

I detta sammanhang vill vi också poängtera att tillkomsten av arbetsmiljökommissionen inte får medföra att dubbelarbete utförs. Inom bl. a. arbetarskyddsstyrelsen pågår sedan länge ett omfattande forsknings- och utredningsarbete som en del av den ordinarie verksamheten. Den nytillsatta kommissionens uppgift måste vara att koncentrera sig till frågor som inte inryms inom detta.

Statistiken över arbetsolycksfall visar att det är inom den offentliga sektorn som olyckorna ökat mellan 1979 och 1986. Talen visar på en ökning med mellan 8 och 9 procentenheter. Inom andra sektorer har olycksfallen minskat. Inom tillverkningsindustrin, t.ex., har de under tidsperioden minskat med ungefär en fjärdedel. Förhållandena inom den offentliga sektorn måste alltså på ett helt annat sätt än under tidigare debatter om arbetsmiljöfrågorna ges stor vikt. Detta är icke minst viktigt mot bakgrund av att vi kan förutse ökade krav framöver på den offentliga sektorn – icke minst gäller det vården.

I folkpartiets motion om den offentliga sektorn framförs en rad krav i syfte att öka valfriheten och effektiviteten inom denna. Vi vill i detta sammanhang understryka att de reformer vi vill se i riktning mot ökad decentralisering, frihet för personalen och mångfald måste ses också ur ett arbetsmiljöperspektiv. Flera av de föreslagna reformerna kommer att innebära att den psykiska och sociala arbetsmiljön i den offentliga sektorn förbättras. Den ökade decentraliseringen kommer dessutom att underlätta lokala lösningar på arbetsmiljöproblem.

Arbetsmiljökommissionen har fått direktiv att studera möjligheterna att införa ekonomiska styrmedel inom arbetsmiljöområdet. Detta skulle innebära att det system folkpartiet länge kämpat för inom den allmänna miljöpolitiken – miljöavgifter – också tillämpas mot risker i arbetsmiljön. Vi ser positivt på att denna möjlighet nu undersöks. Om man kan finna ett system med avgifter, eller någon annan form av ekonomiska styrmedel, där dessa relateras till skador och sjukdomar vilka kan visas direkt härröra från arbetsmiljöbrister på den aktuella arbetsplatsen, skulle det sannolikt få en styreffekt mot bättre arbetsmiljöer.

Sannolikt kommer de arbetsmiljörisker vilka bäst angrips via förebyggande åtgärder att ha ökad relevans framöver. Mot denna bakgrund är det viktigt att icke minst den lokala partssamverkan fungerar väl. Minst lika viktigt är att den allmänna utvecklingstakten i näringslivet är hög. Inte sällan är det så att de avgörande besluten om arbetsmiljön tas i samband med ny- och reinvesteringar. Sådana beslut kan vara svåra att ändra när anläggningen väl tagits i drift. Ett näringsliv i utveckling, goda konkurrensvillkor och en god vinstnivå utgör sålunda viktiga förutsättningar för, inte hot mot, en fortsatt förbättring av arbetsmiljöerna. Det är i expansionskedan som möjligheterna finns att ianspråka den nyaste tekniken och fatta de ofta strategiska besluten om arbetsmiljöns utseende.

8. Reformera den offentliga sektorn!

Mot. 1988/89

A204

Den offentliga sektorn har fått allt svårare att rekrytera och behålla personal. Det har kommit många larmrapporter om detta under senare år. Problemen märks bl.a. på minskat antal sökande till vårdutbildningar, på daghem och vårdavdelningar som stängs p.g.a personalbrist. Domare, officerare, skattejurister och tekniker hoppar av till mer lönsamma arbeten i näringslivet. Var åttonde lågstadielärare har lämnat yrket i förtid sedan 1980. Sjukskrivningsfrekvensen hos bl.a. socialsekreterare är hög, liksom personalomsättningen.

Det finns också undersökningar som visar att de offentligt anställda ofta har en mer negativ bedömning än privatanställda t.ex. vad gäller befogenheter att planera sitt dagliga arbete, belöningssystem och uppmuntran för extra insatser och bättre utfört arbete samt karriärmöjligheterna.

Folkpartiet har i partimotioner under senare år föreslagit en rad åtgärder för att vända den negativa trenden inom den offentliga sektorn. Vår syn på de två reformationerna, dvs inre förnyelse genom ökad flexibilitet och yttre reformation genom ökad konkurrens från enskilda alternativ, beskrivs i vår partimotion om den offentliga sektorn.

De förslag som utvecklas i den motionen är i högsta grad relevanta också i arbetskraftsbristperspektivet. Den inre reformationen innebär att människor får större valfrihet i den offentliga servicen. Politiker skall ange mål och kontrollera resultat – inte lägga sig i alla detaljer. De anställda – som besitter den största sakkunskapen och erfarenheten – måste få större utrymme för sin professionalism.

Dessutom behövs en yttre reformation som släpper fram enskilda initiativ. Då ökar mångfalden och människors valfrihet både som kunder och anställda. Då tvingas alla aktörer bli effektivare. Ökad konkurrens stimulerar därför också den offentliga verksamheten.

Som ett exempel på insatser där ökad flexibilitet krävs kan nämnas den offentliga personalpolitiken som hittills varit mycket konservativ och stel. Felet ligger inte enbart hos arbetsgivarna utan beror också på de fackliga organisationerna. Antal tjänsteår och formella meriter har ofta betytt mer än kompetens och skicklighet. Möjligheterna att ta egna initiativ och att få personlig utdelning av kreativa idéer är alltför begränsade. Lönesättningen är för stel och lönenivåerna för sammanpressade.

Den yttre reformationen handlar om att uppmuntra alternativ till de offentligt producerade tjänsterna. Enskilda alternativ har stor betydelse som nyskapare, katalysatorer och inspirationskällor också för den offentliga sektorn. Det finns många exempel på att enskilda alternativ har fört fram nya idéer som sedan har fått bredare genomslag, allt ifrån samskolor och barnkrubbor till cityakuter och hemläkarjourer.

Enskilda alternativ kan naturligtvis också ha fördelar som inte är mätbara i ekonomiska termer, t.ex. i form av personligt engagemang, starkare profilering och mindre institutionsprägel. Idéburna alternativ som drivs av t.ex. föreningar och kyrkor, kan tillföra kvaliteter som är svåra att föra in i den offentliga verksamheten.

Detta innebär givetvis inte att enskilda alternativ alltid är bättre an

offentliga. Däremot kan man utgå ifrån att en offentlig producent blir bättre om den utsätts för konkurrens. Även konkurrens mellan olika offentliga producenter kan ha en sådan effekt. Men det är bara då enskilda alternativ tillåts verka på rimliga villkor som de offentliganställda kan få en chans att visa att de verkligen är bäst.

Det är i mycket hög grad de anställdas motivation och kompetens som avgör kvalitet, service och effektivitet i produktionen av tjänster. Det finns idag allvarliga brister i den offentliga personalpolitiken. En huvuduppgift inför 1990-talet är att frigöra den kraft som finns hos de offentliganställda.

Ett övergripande mål för den offentliga löne- och personalpolitiken är att underlätta rekrytering och utveckling av bra arbetskraft. Den offentliga sektorn måste kunna erbjuda konkurrenskraftiga arbetsvillkor i förhållande till den privata sektorn. Detta kan visserligen kosta en del. Men man bör komma ihåg att en otillräckligt kvalificerad personal och en hög personalomsättning ofta innebär höga kostnader i onödan.

Den offentliga sektorn behöver ett mer flexibelt lönesystem för att klara denna uppgift.

Den offentliga sektorns attraktionskraft på arbetsmarknaden är dock bara delvis en fråga om löner och andra direkt mätbara anställningsvillkor. Även det s k osynliga kontraktet, dvs den anställdes befogenheter, ansvar, relationer till chefer etc., har stor betydelse.

Lärare, sjuksköterskor, hemvårdare, byrådirektörer och andra offentliganställda måste ges möjligheter att pröva egna idéer till att förbättra verksamheten.

Många verksamheter utvecklas bäst om alla anställda kan förenas kring en speciell idé, t.ex. en viss pedagogisk metod eller vårdideologi. För att metoden skall fungera krävs att personal och konsumenter är motiverade. Helst skall de ha sökt sig till skolan, vårdhemmet etc. just därför att de tror på idén. Möjlighet till idébildning och profilering förutsätter därför att man lokalt kan skapa flexibla lösningar av organisation, personalrekrytering o. dyl.

Den offentliga sektorn måste bli bättre på att använda belöningar till de anställda, såväl individuella som kollektiva. Om man gör besparingar på en arbetsplats måste de anställda kunna få behålla en del av vinsten för t.ex. personlig utveckling eller för att förbättra verksamheten. Även resultatlöner och resultatbonus bör bli vanligare.

9. Förnyelse också inom det privata näringslivet

Den offentliga sektorn är politiskt reglerad. Därför går det också att skapa förutsättningar för förbättringar av den genom politiska beslut. Det innebär inte att det endast är där som åtgärder krävs för att lösa brist på arbetskraft och förbättra arbetsmiljöerna i vid bemärkelse.

Under den nuvarande högkonjunkturen har många företag fått erfara att de befinner sig på en säljares marknad där arbetstagarna i ovanligt stor utsträckning kan välja mellan flera potentiella arbetsgivare. Detta är fallet i de överhettade storstadsområdena, men även i det företagstätta Jönköpings län och det industritäta Norrköpings-Linköpingsområdet, för att bara nämna några exempel. Generellt har det under 1988 främst varit hotell- och

restaurangbranschen, transport- och samfärdselbranschen, inkl. post och tele, banker och försäkringsbolag, samt den privata tjänstesektorn (förutom stat och kommuner) som har rapporterat in ett ökande antal "kvarstående lediga platser" – dvs. brist på personal. Den privata tjänstesektorn var för övrigt den bransch som under 1988 uppvisade den största sysselsättningsökningen, eller hela 40 000 personer (70 procent) av den totala sysselsättnings-tillväxten på 58 000 personer. Industriarbetslösheten är nere i 1,2 procent och industrin som helhet väntas få fortsatta problem att rekrytera i stort sett alla typer av yrkesarbetare under 1989. Det gäller även yrkesgrupper med relativt kort utbildning. Dessutom saknas tekniker inom industrin.

Situationen har gjort att många företag tvingats vässa argumenten för att locka människor till sig och därför skapat en rad förbättringar i arbetsvillkoren. Dit hör flexibla och valfria arbetstider, ambitiösa program för intern utbildning och utveckling, erbjudanden till de anställda att köpa konvertibler, andel-i-vinstsystem och sist men inte minst försök att göra själva arbetsinnehållet mera attraktivt. Naturligtvis hör också löneläget dit, men konkurrensen om arbetskraften gör att företagen i de mest attraktiva och/eller bristdrabbade branscherna vittnar om att de pekuniära aspekterna inte förslår. Det är inte endast lönen som styr. För industriföretagens del handlar det t.ex. också mycket om försöka att förändra attityderna till industriarbete hos de nyinträdande på arbetsmarknaden. En undersökning som tidningen Veckans affärer gjort (nr 46/88) visade t.ex. att vissa branscher upplevs som avsevärt mera lockande än andra för ungdomarna, nämligen de som "representerar vissa positivt färgade möjligheter – en bättre arbetsmiljö, en känsla av delaktighet, möjlighet till kontakt med andra människor. Motpolen är industrin som, i likhet med den offentliga sektorn, står för tristess, byråkrati och ofrihet".

Uppenbart är att mycket återstår att göra på dessa områden och att långt ifrån alla företag insett vikten av att förbättra arbetsmiljön. Även om en mycket stor del av förändringarna inom företagen inte berör områden där beslut fattas av politiker utan snarare är en fråga för varje enskilt företag och dess anställda eller arbetsmarknadens parter, finns all anledning att följa dessa utvecklingstendenser noga. Inom de överhettade områdena finns spjutspetsföretag när det gäller attraktionskraft som har en hel del att lära andra, såväl inom det privata näringslivet som den offentliga sektorn.

De akuta problem med arbetskraftsbrist som här beskrivits för näringslivet har sina motsvarigheter i det längre perspektivet, även när industrikonjunkturen vänder nedåt. Det beror på den demografiska strukturen och de minskade ungdomskullarna. Att inom företagen skapa arbetsorganisationer som möjliggör inflytande och karriärvägar för dem som kommer efter det stora antalet fyrtiotalister som kanske besätter en stor del av alla chefsposter blir en utmaning. En annan blir förstås att öka produktiviteten hos de anställda och organisera arbetet så att det behövs färre personer att utföra det när inflödet av arbetskraft avtar.

10. Det gäller även kvaliteten

Mot. 1988/89
A204

Bristproblemen på dagens och framtidens arbetsmarknad kan inte lösas med aldrig så effektiva åtgärder för att öka kvantiteten, om inte också kvaliteten förbättras. Lika lite som en ständigt ökad insats av mängden energi eller råvaror i produktionen, kan en fortgående ökning av de totala arbetsinsatserna i det långa loppet vara lösningen. Målet måste vara att produktiviteten hela tiden förbättras, d. v. s. att värdet av det som produceras, oavsett om det är varor eller tjänster, ökar mer än värdet av de resurser som används.

Bakom de senaste årens synliga bild av ekonomisk tillväxt döljer sig nämligen en mer problemfylld verklighet. Den produktionsökning som har skett sedan 1985 beror till mycket större del än i omvärlden på att antalet arbetade timmar ökat och till väsentligt mindre del på att produktiviteten ökat. Enligt konjunkturinstitutet beror hela två tredjedelar av produktions-tillskottet på ökning i sysselsättningen och endast en tredjedel på att produktiviteten ökat. Det innebär att produktivitetstillväxten har varit mindre än 1 procent per år, vilket är lågt i ett internationellt perspektiv. I ett längre perspektiv är det lågt även med enbart svenska mått mätt.

Detta gör det nödvändigt att fokusera på skolans och forskningens kvalitet och förmåga att leva upp till de krav som 2000-talets näringsliv och offentliga sektor ställer. Kunskapernas relativa betydelse ökar i ett högteknologiskt och komplicerat välfärdssamhälle. Det gäller såväl inom tillverkande företag och den privata tjänstesektorn som inom den offentliga sektorn. I de förstnämnda måste svensk kompetens hålla jämna steg med den utveckling som sker i vår omvärld och klara konkurrensen på den internationella marknaden. I den offentliga sektorn blir utmaningen framförallt att med kanpa resurser klara medborgarnas högt ställda krav på omsorg och service.

Forsknings- och utbildningspolitiken måste bidra till ständig kunskaps-tillväxt och kompetenshöjning. Forskning är en väsentlig strategisk faktor för den internationella konkurrenskraften. Det är inte enbart på de tekniska och naturvetenskapliga områdena som företagen hela tiden måste flytta fram sina positioner. Lika viktiga för utvecklingen av deras konkurrenskraft är forskning och tillämpning av nya idéer inom områden som företagsledning i allmänhet och marknadsföring i synnerhet.

Folkpartiet redovisar i två andra motioner om skolan och om högskola/forskning för de principer och riktlinjer som behövs för att skolan och forskningen skall utvecklas i rätt riktning. Några konkreta exempel av betydelse för arbetskraftsbristen, främst dess kvalitativa sida kan dock nämnas även här. Dit hör bl.a. den så kallade ÖGY-reformen, dvs förlängningen av gymnasieskolans tvååriga yrkeslinjer till tre år med ett ökat inslag av praktik. Försöksverksamheten med denna reform slutade hösten 1988. Dessvärre har dock problemen visat sig så stora att hela verksamheten äventyrats. Folkpartiet har vid ett flertal tillfällen varnat för de problem som skulle uppkomma p.g.a. de brister som planeringen av denna reform uppvisade. Det är emellertid vår förhoppning att problemen snarast kan lösas så att en angelägen förbättring av utbildningen verkligen kommer till stånd.

Ett annat område som är värt att nämna i detta sammanhang är utbildningssamarbetet med EG, framförallt att Sverige kan komma med i COMETT och ERASMUS. Dessa program syftar till att öka utbytet mellan universitet och näringsliv, respektive skapa möjligheter för ett omfattande studentutbyte mellan högskolor och universitet i EG:s medlemsländer.

Hemställan

Med anledning av det anförda hemställs

[att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändrad avtrappningsregel mot rörelseinkomst för KBT i enlighet med vad som anförts i motionen,¹]

[att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett förvärsavdrag för pensionärer i enlighet med vad som anförts i motionen,²]

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att öka de handikappades möjligheter till sysselsättning.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om förnyelsearbetet vid arbetsförmedlingen.

3. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av arbetsförmedlingslagen i syfte att möjliggöra kompletterande, fristående arbetsförmedling.

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett reformerat system för arbetslöshetsförsäkring enligt vad som anförts i motionen.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en öppen arbetsmarknad.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om arbetsmiljön.

Stockholm den 12 januari 1989

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karin Ahrland (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Anne Wibble (fp)

¹ 1988/89:Sf218

² 1988/89:Sk314